

Imamo li pravo da uopšte pitamo šta su nama naše šume, imamo li pravo da, ako nismo šumarski inženjeri, uopšte razmišljamo o šumama i šumarstvu?

Iščezao je pojam šume kao prirodnog dobra od nacionalnog značaja

Eksploatacija prirodnih dobara nikako ne sme biti vizija ni strategija razvoja našeg društva, isto kao što to ne mogu biti prljave tehnologije koje uništavaju životnu sredinu. Takva razvojna orijentacija je pogubna za opstanak cele nacije, a vrlo profitabilna za mali broj ljudi iz domaće i strane profilerske interesne grupacije. Termin održivo gazdovanje šumama je nažalost postao sinonim za nekontrolisanu eksploataciju šuma.

Uz uspešnu poslovnu karijeru izgrađenu u bankarskom sektoru, Novosađanka **Dragana Arsić**, je ceo život vezana za prirodu, posebno za Frušku goru. Krajem 2018. godine sa grupom istomišljenika osnovala je pokret *Odbranimo šume Fruške gore*, a ubrzo nakon toga inicira i osnivanje *Udruženja za zaštitu šuma*. Obe organizacije civilnog društva su članice mreže *Pošumimo Vojvodinu* koju čini ukupno 24 ekoloških organizacija. Njena uporna borba za životnu sredinu i ljudska prava, nagrađena je nizom društvenih priznanja...

Uz zahvalnost što ste se odazvali pozivu za razgovor, prvo hoću da Vas pitam imamo li pravo da uopšte pitamo šta su nama naše šume, imamo li pravo da, ako nismo šumarski inženjeri, uopšte razmišljamo o šumama i šumarstvu i da se, pri tome, pozivamo na sve one neproizvodne, neekonomske funkcije šuma?

– Da, imamo pravo! A imamo li pravo da budemo i rezignirani i ljuti građani kada čujemo da čak i jedan uvaženi profesor Šumarskog fakulteta u penziji, za ova naša pitanja i mešanje u način upravljanja šumama zaštićenih područja prirode kaže (verujem dobronamerno) da je demokratija najveći neprijatelj struke, ciljajući valjda na to da bi našim šumama trebalo da se bave isključivo šumarski inženjeri.

Da naravno, šumarsku struku treba uvažiti, ali tu je i biologija i ekologija i sociologija i filozofija i psihologija i medi-

Naš sagovornik Dragana Arsić

cina... Zašto ne, ali i civilni sektor, jer šume nam pružaju i duhovni i duševni mir i psihofizičko zdravlje i predstavljaju javno dobro. Demokratija nije neprijatelj struke. Neprijatelji struke i nauke su zatvorenost, komformizam, veličanje sopstvenosti, ignorisanje drugih struka, a pre svega odsustvo etike i društveno angažovanog stava za opšti interes i javno dobro.

Postoji nešto što je u razvijenom svetu prepoznato kao potencijal građana da utiču na zaštitu životne sredine i prirode, a definisano je kao **građanska nauka**. To znači da su građani legitimni subjekti za uočavanje promena u prirodi i životnoj sredini jer ih najbrže uočavaju u svom okruženju, za razliku od tromih i birokratizovanih institucija. Građani predstavljaju veliki potencijal za reagovanje

ka institucijama, u delu uočavanja i evidentiranja promena, predlaganja rešenja za otklanjanje negativnih praksi što na kraju rezultira i zvaničnim evidencijama i verifikacijama onoga što građani uočavaju u životnoj sredini. Ptičarska društva u svetu su prva uvela ovaj termin *građanske nauke* jer najviše naučnog i zaštitarskog benefita upravo donosi hobističko posmatranje ptica, drugih vrsta i staništa.

Hoćete reći da su građani subjekti, ravnopravan partner onima koji su nadležni da se profesionalno bave prirodom i sprovode sistem zaštite šuma...

– Da, upravo tako. A kad se govori i piše o šumama onda se prvo nabroje tri opšte korisne funkcije šuma: **proizvodne, ekološke, socijalne**, a potom sledi termin **održivo gazdovanje šumama** kao resursom. Magična reč „održivo“ koja je zamenila raniji termin „trajnost“, postala je fraza koja prikriva mnogo toga nespojivog sa savesnim i odgovornim upravljanjem šumama u cilju trajnosti postojanja šuma. U ekspanziji liberalnog kapitalizma izmiksiranog tranzicijom i ratnim sukobima krajem devedesetih, iz javnog narativa je iščezao pojam šume kao prirodnog dobra od nacionalnog značaja. I zato je termin održivo gazdovanje šumama nažalost sinonim za profitno-održive intenzivne, prekomerne i nekontrolisane eksploatacije šuma. Takve eksploatacije donose brzu zaradu brojnim subjektima u društvu u sektoru šumarstva i prerade drveta, ali i mnogim privatnim licima koji su se „dobro snašli“ u postojećem državnom sistemu u kojem se vrednosti šuma i prirode ne vred-

nuju na pravi način i u dovoljnoj meri, a uspeh se meri materijalnom dobiti i investicijama po svaku cenu, po cenu uništavanja životne sredine i zdravlja ljudi.

Ali postoje i šume posebne namene. Da li su one zaista posebne?

U proteklih desetak godina na domaćem i na inostranom tržištu imamo enormnu potražnju za drvnim sortimentima i to je uticalo na način tretiranja svih šuma u Srbiji, bez obzira na to koja im je primarna funkcija odnosno namena. Upravo zbog toga imamo ogroman pritisak na šume i one se nažalost tretiraju prioriteto kao resurs za proizvodnju tehničkog drveta. Trebalo bi napomenuti da se u proizvodnu funkciju šuma ubraja i proizvodnja kiseonika, no u ovom slučaju ekonomija profita je ključna. Od ovakvog tretmana su izuzete samo one šume koje se nalaze na onih 0,01% područja koja se nalaze u zoni I stepena zaštite u zaštićenim područjima prirode. I tako, od brojnih opštekorisnih funkcija šuma kojih je u Zakonu o šumama u čl. 6 nabrojano 15, ostala je samo privredna u funkciji „proizvodnje“ priho-

da, profita, profitera, političkih i stranačkih interesa i umrežene, kapilarne, endemske korupcije na svim nivoima.

U ovom galimatijasu u kojem nam šume nestaju jer je i domaće i strano tržište gladno drvene mase, imamo lanac odgovornih i „krivaca“, ali na prvom mestu su državnih organi, nadležne stručne i sektorske institucije zadužene za šume i prirodu, a potom i sami upravljači u lancu seče i prodaje. O nemarnom i nakaradnom odnosu države prema šumama kao prirodnim dobrima govori i činjenica da Srbija još uvek nema nacionalni program razvoj šumarstva niti akcioni plan koji bi trebalo da implementira donetu Strategiju razvoja šumarstva davne 2006. godine. Otuda ne čudi ni stihija koja vlada u sektoru šumarstva, u načinu gazdovanja šumama u zaštićenim područjima prirode, ali ni to što se šume i priroda ne vrednuju u društvu na pravi način.

U toj stihiji imamo: intenzivno eksploataciono šumarstvo i u zaštićenim područjima prirode; uništavanje zaštitnih šuma oko gradova i naselje zbog prenamene šumskog zemljišta i ekspanzije investitorskog urbanizma; uništavanje autohtonih, primarnih šuma i vetrozaštitnih pojaseva; uništavanje šumskih eko-

sistema, biodiverziteta i staništa raznih vrsta usled intenzivnih seča; izvoz drveta umesto trajne zabrane izvoza sirovine, ili izvoz drvene građe umesto većeg nivoa finalizacije što bi smanjilo eksploatacioni pritisak na šume i ujedno stimulisalo razvoj domaće drvene industrije finalnih proizvoda sa visokom dodatnom vrednošću; imamo plantaže topola koje po evropskoj kategorizaciji biotopa ne spadaju u šume već u plantaže monokultura. One se intenzivno gaje čak i u zaštićenim područjima prirode i na površinama nekadašnjih ritskih šuma, na kojima su posečene autohtone vrste hrasta lužnjaka, topola i vrba; imamo opadajuće pošumljavanja do frapantnog nivoa. Pre 25 godina u Srbiji se pošumljavalo 10.000 ha novih zasada godišnje, a danas je to jedva 2.500 ha. U Vojvodini je situacija još gora, jer je za poslednjih 8 godina pošumljeno svega 1.500 hektara.

Vi ste svoje aktivnosti na zaštiti prirode posebno vezali za Frušku goru...

Tačno. Tamo je na delu uglavnom legalno uništavanje šuma Nacionalnog parka jer su sve vrste seča i nege šuma spakovani 2018. godine u desetogodišnji planski dokument *Osnove gazdovanja šumama*. Neki od šumarskih inženjera potpisani na *Osnovama gazdovanja šumama JP „Nacionalni park Fruška gora“*, osnovali su ubrzo nakon toga svoje firme za doznačavanje i seču i sad eto rade onako kako su to dugoročno isplanirali. To su one razne firme sa nazivom forest, wood, project i slično koje seku („neguju“) i državne i crkvene šume. Protiv jednog državnog službenika, nekoliko povezanih lica i jednog zaposlenog u Nacionalnom parku, u maju 2021. godine „Udruženje za zaštitu šuma“ je podnelo krivičnu prijavu za zloupotrebu službenog položaja, nesavestan rad u službi i trgovinu uticajem. Predmet krivične prijave nije još ušao u istražnu fa-

Šume, zaštita prirode i civilni sektor

- Lokalne zajednice i ekološke i stručne organizacije moraju biti prepoznate od strane donosilaca odluka kao ključni subjekti za očuvanje postojećih šuma i podizanje novih – ali efektivno, a ne samo deklarativno. Ne smeju se više ignorisati i mora se pokazati i konkretno politička volja da se primeni princip inkluzivnosti, na šta obavezuje i Arhuska konvencija. Potrebno je takođe da zainteresovana javnost ima uticaj na izradu šumskih osnova kao planskog dokumenta upravljanja šumama, a uloga nas, nevladinog sektora je da infomišemo zainteresovane subjekte o procesu javne rasprave i sa svojim predlozima budemo tretirani kao ravnopravni partneri. Sada to nije tako i u proces planiranja civilni sektor se uključuje samo formalno ili fingirano.

Završila bih sa onim već standardnim stavom o potrebi podizanja ekološke svesti od vrtića pa nadalje. Slažem se, to je proces vaspitavanja, od školica u prirodi, preko predmeta svet oko nas, zaštita prirode, akcijaškog i goranskog sađenja drveća, promovisanje ekološkog boravka, turizma u prirodi i tako dalje. Ali to nije dovoljno, jer neki obrazovani, podignute svesti, ekološki vrlo osvešćeni kad sednu na svoje političke i stručne funkcije, izgube moć kritičkog rasuđivanja, zaborave na ekološka načela, izgube integritet i etiku i postanu puk izvršioци političkih odluka i investitorskih zahteva kojima se uništava životna sredina. Dvadeset godina civilni sektor podiže svest, ali mora se priznati iz tog sektora nisu dolazili legitimni pritisci, glasno i odlučno zagovaranje promena regulative i prakse, zagovaranje političke volje za promenu istih, zagovaranje donošenja delotvornih odluka. Akademska zajednica u zoni komfora autistično je promatrala degradaciju životne sredine vrlo često pravdajući se da ih niko ništa ne pita, bez samokritičnog stava da se od njih očekuje društveno angažovan stav i proaktivno delovanje u domenu ekspertize i javnih apela.

Buđenje je vrlo bolno, sva prirodna dobra su došla na udar, lokalne zajednice su počele da se bune, pojedinci iz akademske zajednice se sada čuju, pojedini fakulteti takođe. I to je ohrabrujući znak za put ka promenama jer je prirodno da je akademska zajednica saveznik civilnom sektoru i obrnuto. Znanje i priroda su vrednosti od opšteg društvenog značaja, to su javna dobra koja zajedno čine temelj budućnosti jednog društva – kaže Dragana Arsić.

zu, a to je jasan indikator stanja u pravosuđu i društvu uopšte...

Skoro ¼ Nacionalnog parka, su šume Srpske pravoslavne crkve, Eparhije sremske koje su posebno ugrožene zbog koncesionog modela gazdovanja, pogubnog za šume. Kontrola i nadzor nad gazdovanjem crkvenim šumama je vrlo otežana, jer oni su van domašaja i interesovanja čuvara prirode, a često i inspekcija.

Na Fruškoj gori imamo opšte masakriranje šuma i zaštićenog područja prirode u celini, a celo područje je premreženo širokim novoizgrađenim šumskim putevima od tucanika koji su urađeni u poslednje 4 godine za potrebe šumarske delatnosti. Reč katastrofa nije prejaka, a nadležni žmure i čute, ili bar do nas ne dopiru vesti da kane išta menjati.

Naša država je ratifikovala veći broj konvencija o zaštiti prirode, o klimi, o bi-

odiverzitetu, o predelima, a proglašena su i nova zaštićena područja u Srbiji pa smo nedavno došli do 8%. I tu dođemo do suštinskog problema, a to je da naša država juri procenat stavljanjem pod zaštitu novih područja da bi birokratski otkačila neku stavku u pregovaračkom poglavlju, a suštinski ne menja sistem zaštite prirode. A on mora da se menja i putem reforme upravljača i preko podizanja njihovog stručnog kapaciteta i preko veće finansijske podrške zaštićenim područjima.

Hoćete reći da tu nema ni nadležnosti ni odgovornosti...

- U suštini dominantno ekonomski tretman šuma u zaštićenim područjima je suprotan i Zakonu o šumama i Zakonu o zaštiti prirode, jer šume posebne namene moraju imati prioritarnu ekološku, socijalnu i kulturnu funkciju i namenu, a ne ekonomsku. Situacija u svim zaštićenim područjima prirode u Srbiji je ista. Isto je i sa zaštitnim šumama oko naselja koje imaju funkciju zaštite vodoizvorišta, zaštitu od erozije, čišćenje vazduha, zaštitu klime i sve one druge ekosistemske benefite za koje se obično kaže da su neprocenjivi. Mada, u svetu ekonomije i te vrednosti bi mogle biti sračunate kroz vrednovanje ekoloških usluga preko indikatora očuvanosti zdravlja ljudi i životne sredine u celini.

Ono što je ključno za celu Srbiju jeste što se opšta devastacija kroz intenzivne seče šuma neće zaustaviti dok god nadležno Ministarstvo za zaštitu životne sredine, a potom i stručne institucije Pokrajinski zavod za zaštitu prirode i Republički zavod za zaštitu prirode odobravaju ovakav način upravljanja šumama u zaštićenim područjima prirode, način po kojem se šume posebne namene tretiraju sa prioritarnom proizvodnom namenom. U konfliktu između zaštite prirode i šuma kao ekonomskog resursa nažalost pobeđuje sektor koji donosi „brzi novac“, a ne sektor koji strateški ima neuporedivo veću vrednost za budućnost i kvalitet života lokalnih zajednica i cele nacije.

Eksploatacija prirodnih dobara nikako ne sme biti vizija ni strategija razvoja našeg društva, isto kao što to ne mogu biti prljave tehnologije koje uništavaju životnu sredinu. Takva razvojna orijentacija je pogubna za opstanak cele nacije, a vrlo profitabilna za mali broj ljudi iz domaće i strane profilerske interesne grupacije gde su na delu korupcija i kriminal – kaže na kraju našeg razgovora gospođa **Dragana Arsić**. ■